

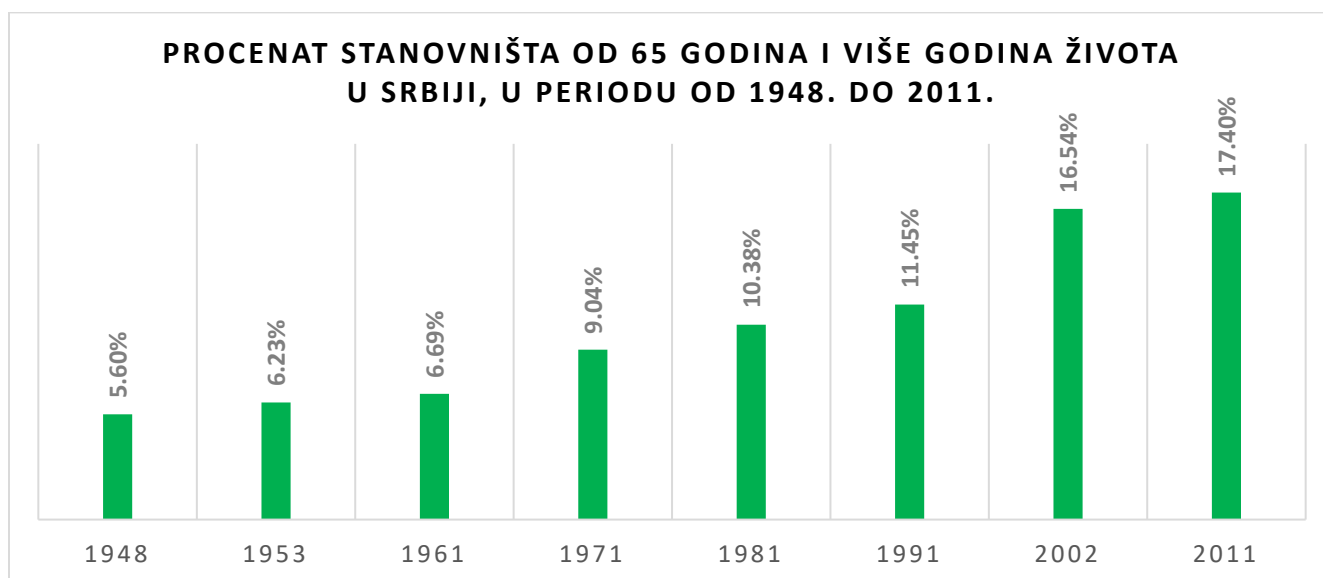
DISCOVERING
EUROPEAN
NEIGHBOURS IN
THE 3RD
AGE

Upoznajmo evropske susede u trećem dobu!

SOCIO – EKONOMSKI PODACI O STARIM LJUDIMA U SRBIJI

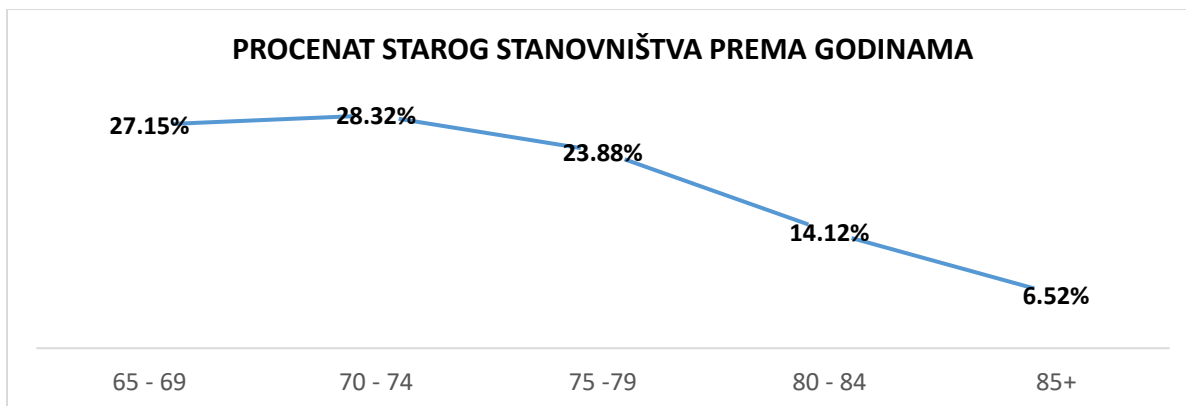
Prema popisu iz 2011. godine, u Srbiji živi 1.250.316 osoba starijih od 65 godina života. Procentualno, udeo najstarijeg stanovništva u opštoj populaciji Srbije je 17,4%. Žene su brojnije i čine 57,8% populacije starih. Žene starije od 65 godina čine 19,6% žena u Srbiji.

Izvor: Republički zavod za statistiku <http://publikacije.stat.gov.rs/G2015/Pdf/G20154007.pdf>

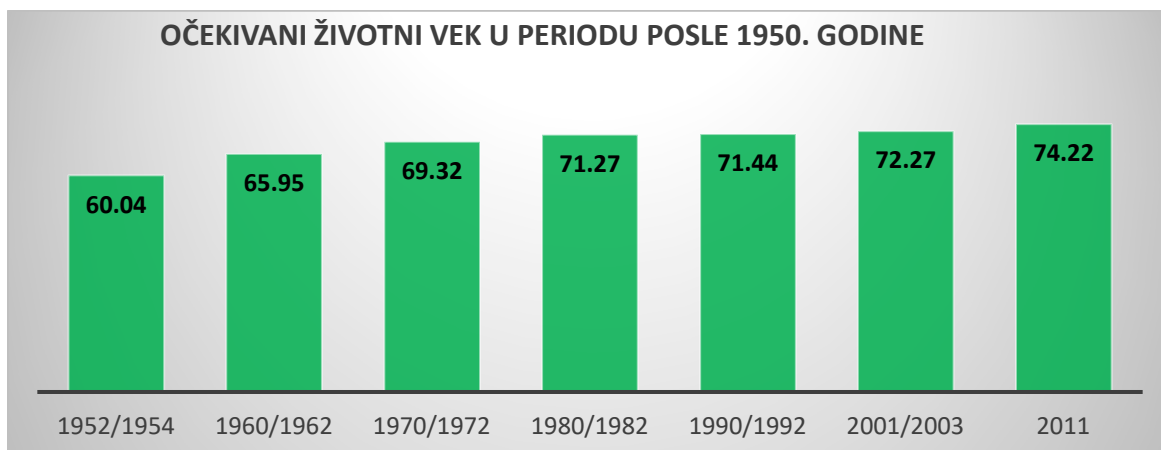
Kada je reč o populaciji starih, među njima su najbrojniji su oni koji imaju od 70 do 74 godina života i čine 28,32% populacije starih. Zatim, po učešću u populaciji starih, 27,15% populacije starih čine osobe koje imaju od 65 do 69 godina života. Najmanje, 6,52% populacije starih čine osobe koje imaju 85 i više godina života. U svim rečenim generacijskim grupama brojnije su žene.

Kada je reč o muškoj populaciji starih, najbrojniji su muškarci koji imaju od 65 do 69 godina života i oni čine 29,36% muške populacije starih. Među ženama, najviše, 27,69% populacije starih, jesu žene koje imaju od 70 do 74 godine života.

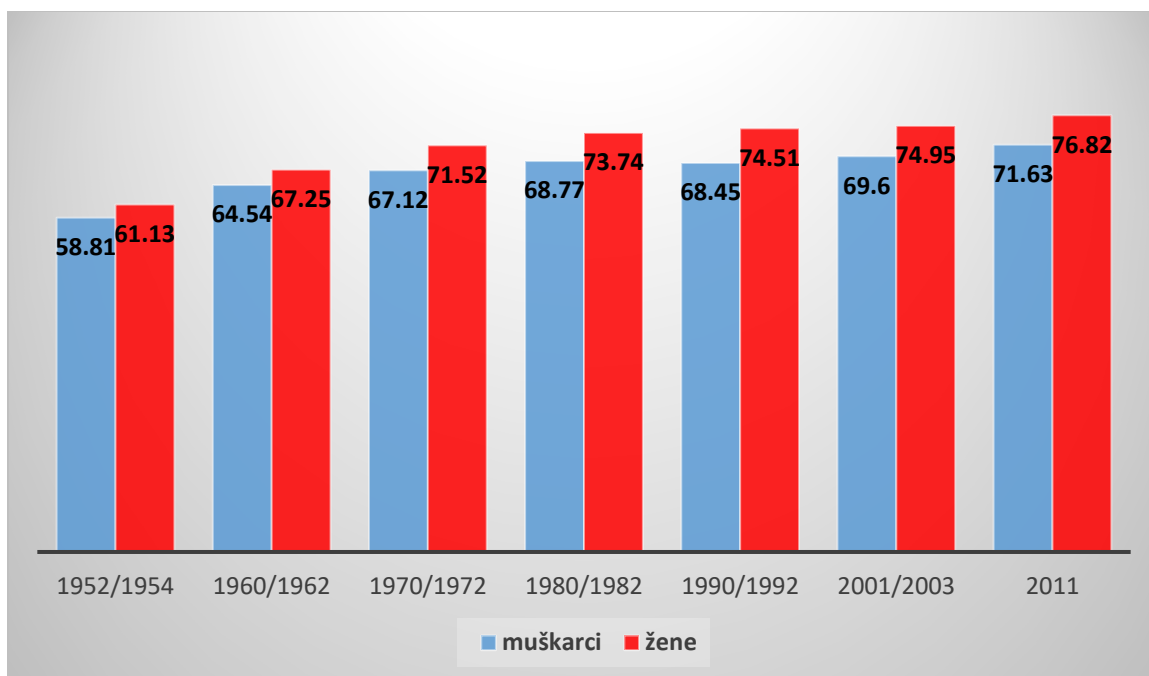

Izvor: Republički zavod za statistiku <http://publikacije.stat.gov.rs/G2015/Pdf/G20154007.pdf>

U Srbiji, prema statističkim podacima, očekivani životni vek je 74,22 godine. Kod muškaraca, očekivani životni vek je 71,63 godine, dok je kod žena očekivani životni vek 76,82 godina. Polovinom 20. veka očekivani životni vek bio 60,04 godina. Porast očekivanog životnog veka se objašnjava smanjenjem mortaliteta i dece i starih lica, kao i poboljšanjem zdravlja starih osoba.

Izvor: Republički zavod za statistiku <http://publikacije.stat.gov.rs/G2015/Pdf/G20154007.pdf>

Izvor: Republički zavod za statistiku <http://publikacije.stat.gov.rs/G2015/Pdf/G20154007.pdf>

Zdravstvena zaštita starih ljudi u Srbiji regulisana je „Zakonom o zdravstvenoj zaštiti“ i „Zakonom o zdravstvenom osiguranju“. Prema ovim zakonima državljani Srbije stariji od 65 godina života imaju prava na zdravstvenu zaštitu bez obzira da li primaju penziju ili ne. Ukoliko ne primaju penziju, pravo na zdravstvenu zaštitu ostvaruju preko člana porodice koji je osiguran u Republičkom zdravstvenom fondu.

Zdravstvenu zaštitu stari ostvaruju u domovima zdravlja. Domovi zdravlja obezbeđuju izabranog lekara - specijalistu opšte medicine, kućno lečenje i negu, hitnu medicinsku pomoć i patronažnu službu.

Staračka domaćinstva čine 17,47% svih domaćinstava u Srbiji. Među staračkim domaćinstvima 64% su samačka domaćinstva. Najčešće u samačkim domaćinstvima žive osobe starije od 80 godina života.

Oko 20% stanovnika koji imaju više od 65 godina živi u domaćinstvima u kojima domaćinstvo vodi mlađa osoba. Udeo porodičnih domaćinstava u kojima živi bar jedan član stariji od 65 godina jeste najviši u onim porodicama u kojima je osoba na koju se vodi domaćinstvo starosti od 30 do 64 godina. Pretpostavlja se da je uglavnom reč o domaćinstvima u kojima starije osobe žive sa svojom decom, verovatno usled finansijske situacije koja je otežavala odvajanje dece u zasebna domaćinstva.

U 93,56% slučajeva, u staračkim domaćinstvima stara lica jesu i vlasnici stanova u kojima žive. Ovi naši sugrađani su, uglavnom, tokom svog radnog veka u doba socijalizma uspeali i da reše svoje stambeno pitanje. Tek 6,44% starih osoba ne poseduje nekretnine, već su stanuju kao podstanari, u stanovima pod zakupom, kod rodbine ili u domovima za stara lica.

„Zakon o socijalnoj zaštiti“ definiše standarde kvaliteta usluga domskog smeštaja. U Republici Srbiji, usluge domskog smeštaja se uglavnom pružaju odraslim i starijim licima sa navršenih 65 godina života koja usled ograničenih sposobnosti imaju teškoće da žive samostalno, bez celodnevne podrške, nege ili nadzora.

Republika Srbija je osnivač 57 domova za odrasla i stara lica. Osim njih, registrovano je 229 privatnih domova za odrasla i stara lica. Prema podacima iz 2015. godine, u ustanovama za odrasle i starije čiji je osnivač država, smešteno je 9.566 korisnika koji imaju više od 65 godina života. Među njima je najviše onih od 80 do 89 godina života. Među njima su, opet, najbrojnije žene. One čine 65% korisnika ustanova socijalne zaštite. Najčešće je reč o udovicama. Dve trećine korisnika u državnim domovima za odrasla i stara lica jesu penzioneri. Stručne preporuke su da se poštuje blizina stalnog prebivališta te 74% osoba u domovima jesu oni čije je i prijavljeno mesto prebivalište u blizini doma.

Kada je reč o razlozima za domski smeštaj, u 46,6% slučajeva osobe su se u dom smestile zbog toga što imaju poteškoće u svakodnevnom funkcionisanju usled starosti i/ili bolesti. To su osobe kojima je, uglavnom, neophodna kontinuirana podrška u obavljanju osnovnih aktivnosti u svakodnevnom zbrinjavanju. U 15% slučajeva, osobe su se smestile u dom zato što porodica nije u mogućnosti da o njima brine.

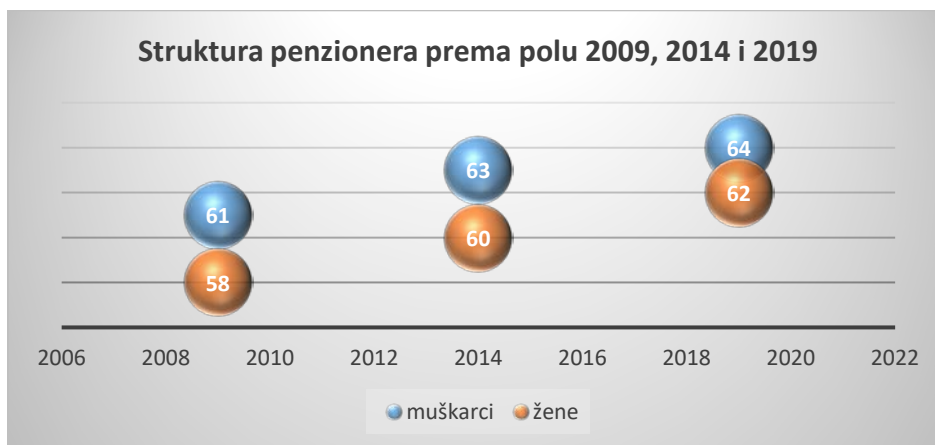
Par iz gerontološkog centra u Somboru. Foto: Marija Janković

Prema „Zakonu o o penzijskom i invalidskom osiguranju“ iz 2015. godine pravo na penziju se može ostvariti sa napunjenih 65 godina života i ostvarenih 15 godina radnog staža ili sa 45 godina radnog staža bez obzira na godine života. Žene pravo na starosnu penziju (uz uslov od najmanje 15 godina radnog staža) mogu ostvariti i pre 65. godine života ali Zakon predviđa postepeno povećanje starosne granice za žene tako da do 2032. godine dođe do izjednačavanja uslova za ostvarivanje penzije žena i muškaraca.

Penzija se može steći i u slučaju smrti supružnika ili bliskog srodnika koji je ispunio/la uslove da je ili već ostvario/la pravo na penziju, imao/la uslove za ostvarivanje starosne, prevremene ili invalidske penzije imavši najmanje pet godina staža osiguranja.

U ukupnoj populaciji starih, 86,96% osoba prima neku vrstu penzije. Prema podacima Republičkog fonda za zdravstveno i invalidsko osiguranje, malo više od 50% svih penzija jesu starosne. Među penzionerima koji su već ostvarili pravo na penziju 13,72% jesu osobe koje imaju

između 60 i 64 godine života. Udeo osoba starijih od 65 godina u ukupnom broju penzionera je 63,77%.

Izvor: Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srbije

U julu 2020. godine prosečna penzija iznosila je 27.775,00 dinara, odnosno 237,39 eura. Najvišu prosečnu penziju imaju oni koji su bili zaposleni u državnim službama i preduzećima. U ovoj grupi prosečna penzija u julu 2020. godine je iznosila 253,64 eura. Pensionerima koji su tokom radnog veka obavljali samostalne delatnosti u julu 2020. godine prosečna penzija je iznosila 231,07 eura, dok je su penzionisani poljoprivrednici u proseku primali penziju u iznosu od 101,50 eura.

Oko 15% starijih od 65 godina su izdržavana lica. Među njima su najbrojnije osobe koje imaju više od 90 godina života.

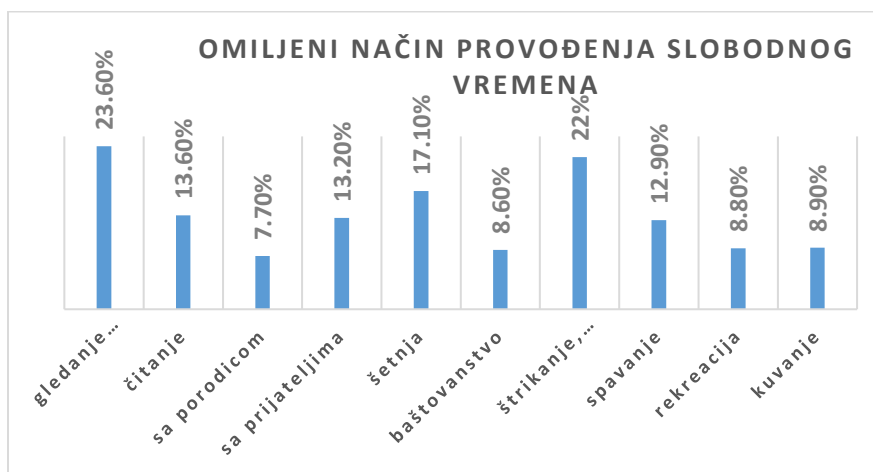
Iako su penzije male, tek je 4,4% osoba starijih od 65 godina života je radno aktivan. Najčešće, radno aktivne jesu osobe koje imaju između 65 i 69 godina života. U 64,93% slučajeva, reč je o muškarcima koji su radni ve proveli baveći se poljoprivredom i šumarstvom. Na drugom mestu zanimanja u kojima muškarci ostaju radno aktivni i posle penzionisanja su oni koji su obavljali stručne poslove ili su se bavili umetnošću. Među ženama, po penzionisanju radno aktivne najčešće ostaju žene koje su se bavile jednostavnijim zanimanjima poput šivenja i krojenja.

U Srbiji tek 7,8% starih volontira u nekim organizacijama a 7,2% bi želelo da se volonterski angažuje. Oni koji su volonterski angažovani, obično volontiraju u udruženjima penzionera i Crvenom krstu. Među seniorima koji imaju želju za volontiranjem, najmanje je onih koji bi volontirali u ustanovama kulture, gerontološkim centrima, humanitarnim organizacijama i dečijim ustanovama. Međutim, 84,2% seniora niti se bavi volonterskim radom niti to želi uglavnom smatrajući da su za radnog veka već učinili dosta.

Svoje slobodno vreme stariji građani Srbije provode relativno pasivno. Najčešće, vreme provode u druženju sa porodicom i prijateljima. Osim toga, 23,6% seniora ističe da u slobodno vreme vole da gledaju televiziju i slušaju radio. Oko 54% starih provede tri do pet sati dnevno

gledajući televiziju. Na televiziji stariji građani Srbije najčešće gledaju političko – informativne emisije, zatim muzičke emisije, filmove i TV serije.

Žene više vole da gledaju televiziju, da odlaze na kulturne događaje, kod prijatelja/prijateljice na razgovor i porodična okupljanja. Oko 22% seniorki se u slobodno vreme bavi štrikanjem, heklanjem, vezom i krojenjem. Muškarci više vole da čitaju novine, časopise i knjige, ali i da idu u ugostiteljske objekte.

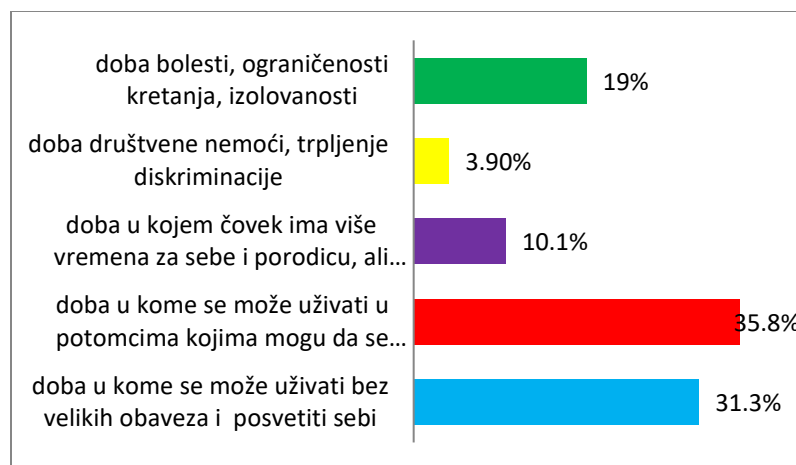
Izvor: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka

Starost može biti i doba diskriminacije zbog godina. U Srbiji, pak, 74% osoba starijih od 65 godina ističe da se zbog svojih godina ne osećaju diskriminisanim. Među onima koji su se požalili na diskriminaciju zbog starosti najviše je onih koji imaju između 75 i 84 godine, a uglavnom je reč o ženama.

Po pitanju viđenja starosti, 36% građana Srbije starijih od 65 godina smatra da je starost doba u kojem čovek može da uživa u potomcima kojima će preneti svoja iskustva i znanja. Mišljenje da je starost period u kome čovek može da uživa bez velikih obaveza i da se posveti sebi deli 31 % starijih građana Srbije.

Starost može biti i doba usamljenosti. Građani Srbije koji stariji od 65 godina, 42,4% njih, ističe da im nedostaje društvo, a 21,3% njih smatra da su isključeni iz društva. Među starijim građanima Srbije 46,4% je onih koji ističu da njihova interesovanja i ideje ne dele ljudi koji ih okružuju, a 22,3% ističe da ni sa kim nisu bliski.

Obzirom na zdravstvene prilike, 39% starih u Srbiji ističe da im zdravstveno stanje omogućava normalan svakodnevni život. Ipak, 32,3% starih u Srbiji ističe da im zdravstveno stanje donekle utiče na svakodnevne aktivnosti. Među starima u Srbiji, 16,1% smatra da im zdravstveno stanje retko ometa svakodnevni život, dok 12,3% smatra da ih zdravstveno stanje u potpunosti ometa u obavljanju svakodневnih životnih aktivnosti.

Šta je starost za stare ljudi u Srbiji?

Izvor: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka

„Osnovni zakon o obrazovanju“ donet 1958. godine je uspostavio obavezno osnovno obrazovanje u trajanju od osam godina. Kada je reč o obrazovnoj strukturi starih u Srbiji, 9,25% seniora je bez škole, dok 37,52% nema završenu osnovnu školu. Stari koji su završili srednju školu čine 23,1% seniora u Srbiji. Školske cikluse od osnovnog preko srednjeg do višeg i visokog obrazovanja uglavnom su prošli seniori koji imaju između 65 i 69 godina.

Sadašnji „Zakon o obrazovanju odraslih“ naglašava da je obrazovanje odraslih sastavni deo obrazovnog sistema Republike Srbije. Obrazovanje odraslih se smatra obrazovnim segmentom koji obezbeđuje celoživotno obrazovanje te sticanje veština i kompetencija neophodnih za lični i profesionalni razvoj, rad i zapošljavanje, kao i društveno odgovorno ponašanje. Kako bi se ovaj zakon implementirao, Republika Srbija je formirala Telo za akreditaciju javno prepoznatih organizatora obrazovanja odraslih. Ovo telo radi pri Agenciji za sticanje kvalifikacija čiji je zadatak da se stara o kvalitetu obrazovni programa te implementira procedure za dobijanje licenci. Neki od akreditovanih centara za obrazovanje odraslih iz Srbije su članovi Evropske mreže za obrazovanje odraslih.

Međutim, prema podacima iz 2012. godine, 88,2 % starijih građana ne pohađa ni jedan edukativni kurs jer nema želju da učestvuje u takvim aktivnostima. Ipak, 9,0 % je izrazilo želju za pohađanjem edukativnih kurseva. Realno, samo je 2,6% seniora u trenutku istraživanja pohađalo ili završilo neki od edukativnih kurseva. Najčešće je reč o računarskim kursevima i kursevima stranih jezika.

Jasna Joksimović predaje o istoriji umetnosti u Centru za permanentno obrazovanje i kulturu „Božidarac 1947“ u Beogradu. Fotografija iz lične arhive Jasne Joksimović

U Srbiji, 33% seniora nikada nije menjalo mesto boravka, tj. i dalje žive tamo gde su rođeni. Među 67% seniora koji jesu menjali mesto boravka većina su oni koji su se doselili u Beograd i Vojvodinu uglavnom iz drugih krajeva nekadašnje Jugoslavije. Većina doseljenika u Beograd je tu došla u potrazi za poslom dok su bili mlađi. U Vojvodini veliki broj doseljenika naročito iz Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Hrvatske je došao u procesu kolonizacije koja je počela 1945. godine, Takođe, u Vojvodini i Srbiji naselili su se i izbegli i prognani toko ratova na prostoru nekadašnje Jugoslavije tokom '90-ih godina 20. veka. Osobe u trećem dobu nemaju naročitu želju da promene mesto boravka. Ipak, podaci iz 2019. godine pokazuju da se više od 10.079 građana Srbije starijih od 65 godina odlučilo da emigrira iz Srbije. Pretpostavka je da se većina na taj korak odlučila da bi bili bliži svojoj deci koja su otišla iz Srbije. Međutim, od 2000. godine se beleži i veći broj starijih osoba koje se doseljavaju u Srbiju. Većina njih jesu osobe koje su radni vek provele u inostranstvu rešivši da, po penzionisanju, starost provedu u kraju iz koga su potekli.